

●

Nové nálezy roháče obecného (*Lucanus cervus*) a páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*) na Valašsku (Česká republika)

New records of Stag beetle (*Lucanus cervus*) and Hermit beetle (*Osmoderma barnabita*) from Moravian Wallachia (Czech Republic)

Keywords: Coleoptera, faunistics, Moravia, *Osmoderma eremita*, saproxylic invertebrate, West Carpathians

Abstract: New records from Moravian Wallachia (West Carpathians, Czech Republic) of two endangered beetles – *Lucanus cervus* from Halenkov and Valašské Meziříčí and *Osmoderma barnabita* from Perná near Valašské Meziříčí and Rajnochovice – are presented in this paper.

Roháč obecný – *Lucanus cervus* (Linnaeus 1758) – patří mezi zákonem chráněné druhy v kate-

gorii ohrožený (ANONYMUS 1992). Jedná se také o evropsky významný druh, který je zařazen v příloze II. směrnice 92/43/EHS. Druh je v Červeném seznamu bezobratlých hodnocen jako ohrožený (KRÁL 2005). V České republice preferuje zejména teplomilné doubravy (HŮRKA 2005) s nejčastějším výskytem v Pannonicu (jižní Morava), v dalších oblastech ČR se vyskytuje řídce a ostrůvkovitě, častější je ještě v Polabské nížině (BIOMONITORING 2011). Larvy se vyvíjejí v celé řadě listnatých dřevin, upřednostňují však duby. Vývoj larev probíhá v pařezech, odumírajících či mrtvých kořenech, povalených rozpadajících se kládách a dalších zbytcích dřevní hmoty (KORBEL 1992; KONVIČKA et al. 2006).

V oblasti severovýchodní Moravy patří mezi vzácné druhy. Historicky je z roku 1949 znám z pole síťového mapování 6472 (pole síťového mapování dle ZELENÉHO 1972), na konci devadesátých let byl zaznamenán i v poli 6471. Častější nálezy jsou známy z Hostýnsko-vízovických vrchů a z oblasti Bílých Karpat (CHOBOT 2011). V rámci Valašska byl z počátku 20. století z obce Huslenky (obec leží na rozhraní polí síťového mapování 6674 a 6774) hlášen G. A. Řičanem (in TKÁČIKOVÁ & SPITZER 2010), který jej zde hodnotil jako zřídka se vyskytující druh.

Další dokladované nálezy z okresu Vsetín se soustřeďují do druhé poloviny 20. století. PAVELKA & TREZNER (2001) komentují výskyt druhu na dvou lokalitách, Vsetín – Velký Skalník a Jasenice. V tomto příspěvku přinášíme podrobnosti k uvedeným nálezům: Vsetín, místní část Velký Skalník, pravidelné nálezy na starých lipách a bucích pod Valovou skálou (pers. comm. Z. Valchář) (6674a, 28.VII.1968, 1M, lgt. Z. Valchář) (PAVELKA & TREZNER 2001); Jasenice u Valašského Meziříčí, listnatý les se starými duby a bohatým podrostem lip, habrů a bříz na kopci mezi Jasenicí u Valašského Meziříčí a Mštěnovicemi. Brouk byl odchycen při pohybu na skládce vytěžené listnaté kulatiny (6473d, GPS: 49°30'43"N, 17°57'53"E, 325 m n. m., 1M, 25.VI.1982, lgt. et coll. T. Kašpar, v publikaci PAVELKA & TREZNER (2001) je nesprávně uveden rok a měsíc nálezu srpen 1990.

Excerpcí sbírky Muzea regionu Valašsko byly dokumentovány další nálezy druhu z oblasti, které uvádíme včetně upřesňujících nálezových okolností: Halenkov, místní část Černé údolí, pravidelné nálezy na mohutném dubu (pers. comm. Z. Valchář) (6674d, 6.VIII.1964, 1M, lgt. Z. Valchář); Vsetín, místní část Rybníky (6673d, 4.VIII.1964, 1M, lgt. Z. Valchář); Vsetín, pravidelný výskyt druhu na mohutném solitérním dubu (pers. comm. L. Fiala) (6674a, 1954–1960, 1M, lgt. E. Fiala). Dokladové kusy jsou deponovány ve sbírce Muzea regionu Valašsko, Muzeum Valašské Meziříčí.

Recentní výskyt

Materiál:

Moravia or., Vsetínské vrchy, Halenkov, místní část Lušová (6674b), 550 m n. m., 1M, 20.VIII.2011, observ. A. Šulák (foto), det. L. Spitzer. Samec byl pozorován při pohybu na zemi v závěru údolí Lušová v obci Halenkov. Druh zde zřejmě přežívá na proschlých odumírajících bucích, v jejichž

blízkosti byl pozorován. Nedaleko místa nálezů se na pastvinách nachází ještě několik starých mohutných ořezávaných lip.

Moravia or., Valašské Meziříčí, místní část Krásno nad Bečvou, park u zámku Kinských (6573b), 295 m n. m., 1F, 18.VII.2005, foto, observ. et det. T. Kašpar. Druh zřejmě stále v parku u zámku Kinských ve Valašském Meziříčí přežívá.

Tyto nálezy představují první doložený recentní výskyt druhu *L. cervus* v okrese Vsetín od začátku 80. let 20. století. Vzhledem ke skutečnosti, že se v obou případech jednalo o nálezy jednoho kusu, lze hodnotit v okrese Vsetín druh *L. cervus* jako velmi vzácný a ojediněle se vyskytující.

Páchník hnědý (*Osmoderma barnabita*, Motschulsky 1845) (RANIUS et al. 2005; AUDISIO et al. 2007, 2008) patří mezi zákonem chráněné druhy v kategorii silně ohrožený (ANONYMUS 1992). Jedná se také o evropsky významný druh, který je zařazen v příloze II. a IV. směrnice 92/43/EHS. Druh je v Červeném seznamu bezobratlých hodnocen jako kriticky ohrožený (CR) (KRÁL 2005). Páchník hnědý preferuje k vývoji larev dutiny ve stromech. Preferuje spíše starší stromy v pokročilém stádiu rozpadu (RANIUS et al. 2009) a osluněné dutiny, případně se larvy vyskytují ve vyšších partiích stromů v dutých kmenech či větvích. Dospělí brouci se zdržují povětšinou poblíž stromu, ve kterém se vylíhli. Migrace na větší vzdálenosti je velmi vzácná (SVENSSON et al. 2011), v běžné zemědělské či městské krajině tvoří druh izolované populace (VIGNON 2008) ohrožené přímou likvidací biotopu (odstranění hostitelských stromů) (KONVIČKA et al. 2006).

Páchník hnědý se v České republice vyskytuje lokálně. Hojnější je jen v oblasti Třeboňska a na jižní Moravě, kde je vázán na prostředí alejí a stárnoucích stromů na hrázích rybníků. Na střední Moravě se druh recentně vyskytuje řídce, na severní Moravě je pak častější (BIOMONITORING 2011).

Materiál:

Moravia or., Perná, místní část Bučí (6473d), GPS: 49°32'11"N, 17°57'21"E, 385 m n. m., 1 ex., 19.VII. 2007, foto, observ. et det. T. Kašpar. U paty duté, staré hrušně na okraji zbytku starého ovocného sadu.

Moravia or., Rajnochovice, místní část Rosošné, údolí Rosošného potoka (6672b), GPS: 49°23'39"N, 17°47'23"E, 490 m n. m., 2 spec., ex larvae, 2010, det. R. Pittner. Larvy druhu byly nalezeny vysypané ze zlomu větve lípy srdčité (průměr kmene cca 50 cm) a u dutiny ústící mezi kořenovými náběhy. Společně s pávníkem hnědým byli dochováni i dospělci zlatohlávka *Protaetia marmorata* (Fabricius, 1792).

Jedná se o první nález druhu z okresu Vsetín v Perné u Valašského Meziříčí a první zaznamenání výskytu v podhůří Hostýnských vrchů v Rajnochovicích. Hostitelský strom je součástí několik kilometrů dlouhé, převážně lipové aleje. Je velice pravděpodobné, že vzhledem k vyššímu stáří stromů v aleji a množství pozorovaných dutin bude lokalitu obývat silná populace páchníka hnědého, včetně dalších chráněných druhů hmyzu.

Poděkování

Děkuji tímto Jiřímu Benešovi za pročtení článku, Ondřeji Konvičkovi za cenné rady. Podpořeno MŠMT ČR LC06073 a MŠMT ČR 60077665801.

Literatura

- ANONYMUS (1992): Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- AOPK ČR (2011). Cit. [2011-09-15]. Dostupné na webu: <http://www.nature.cz/publik_syst2/files08/Osmoderma_larvy_letak.pdf>.

- AUDISIO P., BRUSTEL H., CARPANETO G. M., COLETTI G., MANCINI E., PIATTELLA E., TRIZZINO M., DUTTO M., ANTONINI G., DE BIASE A. (2007): Updating the taxonomy and distribution of the European *Osmoderma*, and strategies for their conservation (Coleoptera, Scarabaeidae, Cetoniinae). *Fragm. entomol.* 39: 273–290.
- AUDISIO P., BRUSTEL H., CARPANETO G. M., COLETTI G., MANCINI E., TRIZZINO M., ANTONINI G., DE BIASE A. (2008): Data on molecular taxonomy and genetic diversification of the European Hermit beetles, a species complex of endangered insects (Coleoptera: Scarabaeidae, Cetoniinae, Osmoderma). *Journal of Zoological Systematics and Evolutionary Research* (2009) 47(1): 88–95.
- BIOMONITORING – OFICIÁLNÍ WEBOVÉ STRÁNKY AOPK ČR (2011). Cit. [2011-09-15]. Dostupné na webu: www.biomonitoring.cz.
- HŮRKA K. (2005): *Brouci České a Slovenské republiky*. Nakladatelství Kabourek, Zlín, 390 pp.
- CHOBOT K. (2011): Mapa rozšíření *Lucanus cervus* v České republice. In: Zícha O. (ed.) *Biological Library – BioLib*. Cit. [16.11.2011]. Dostupné na: <http://www.biolib.cz/cz/taxonmap/id125/>
- KONVIČKA M., ČÍŽEK L. & BENEŠ J. (2004): *Ohrožený hmyz nížinných lesů: ochrana a management*. Sagittaria, Olomouc, 79 pp.
- Korbel L. (1992). Roháč obecný, pp. 88–89. In: ŠKAPEC L. (ed.): *Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSR*. 3. Příroda, Bratislava. 160 pp.
- KRÁL D. (2005): Scarabaeoidea (listorozi), pp. 452–455. In: FARKAČ J., KRÁL D. & ŠKORPÍK M. (eds): *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. Red list of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 760 pp.
- PAVELKA J. & TREZNER J. (eds) (2001): *Příroda Valašska*. Český svaz ochránců přírody, ZO 76/06 Orchidea, Vsetín. 504 pp.
- RANIUS T., AGUADO L. O., ANTONSSON K., AUDISIO P., BALLERIO A., CARPANETO G.M., CHOBOT K., GJURAŠIN B., HANSEN O., HUIJBREGTS H., LAKATOS F., MARTIN O., NECULISEANU Z., NIKITSKY N. B., PAILL W., PIRNAT A., RIZUN V., RUICĂNESCU A., STEGNER J., SUDA I., SZWAŹKO P., TAMUTIS, V., TELNOV D., TSINKEVICH V., VERSTEIRT V., VIGNON V., VÖGELI M. & ZACH P. (2005). *Osmoderma eremita* (Coleoptera, Scarabaeidae, Cetoniinae) in Europe. *Animal Biodiversity and Conservation* 28.1: 1–44.
- RANIUS T., SVENSSON G. P., BERG N., NIKLASSON M. & LARSSON M.C. (2009): The successional change of hollow oaks affects their suitability for an inhabiting beetle, *Osmoderma eremita*. *Annales Zoologici Fennici*, 46: 205–216.
- SVENSSON G. P., SAHLIN U., BRAGE B. & LARSSON M. C. (2011): Should I stay or should I go? Modelling dispersal strategies in saproxylic insects based on pheromone capture and radio telemetry: a case study on the threatened hermit beetle *Osmoderma eremita*. *Biodiversity and Conservation* 2011: 1–20.
- TKÁČIKOVÁ J. & SPITZER L. (2010): Z pozůstalosti G. A. Říčana: „Příroda Valašska“. *Valašsko – vlastivědná revue*, Muzeum regionu Valašsko, Vsetín, 2010/1: 12–18.
- VIGNON V. (2008): Comparing size of *Osmoderma eremita* populations and habitat quality in different French localities: Conservation perspectives. *Revue d'Ecologie (La Terre et la Vie)* 63: 123–129.
- ZELENÝ J. (1972): Návrh členění Československa pro faunistický výzkum. *Zprávy Československé Společnosti Entomologické při ČSAV*, 8: 3–16.

LUKÁŠ SPITZER^{1,2}, TOMÁŠ KAŠPAR¹ & RADIM PITTNER³

¹Muzeum regionu Valašsko, Horní náměstí 2, CZ-755 01 Vsetín, Česká republika, e-mail: spitzerl@yahoo.com

²Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, Česká republika

³Kraicova 903/12, CZ-757 01 Valašské Meziříčí, Česká republika